165

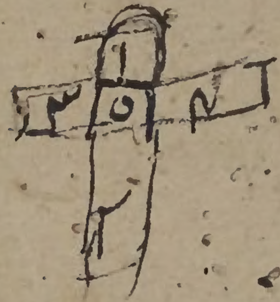
Sham'-i-maḥfal.

(Proverbs).

P.A.H.

C

وگویند

[illegible]

شو

یکم صلا او حطائه دبسع حروف منقوط را الجا الّتی دار

چو بستر الا حبط

c

لا یسع مجلد
ملک

1

Lucknow,
20.II.27.

ابتاعه المالک والفاضل ابن الحاج حسین بن حسن
حسین بن حسن غفر الله ذنوبهما و ستر عیوبهما

بسم الله الرحمن الرحیم

شد بسر نامهٔ حمد و نعت صحیح || هست مشهور این کتاب فصیح

از احادیث و آیهای متین || وز مثلها زبان پیشینیان

کان ز اهل عرب بپارسی‌اند || بذلها اند بهر صوفی و رند

ز نشئهٔ لطیف و خوش موزون || پر ز حکمت بند و گویا گون

جمع کردم درین کتاب گزین || یاد گیرند صاحب تعلیمش

بر ابن حجر

که بدین خوبی تحفهٔ زیباست ‖ به که این نسخه یادگاریست

اندرین دفتر سخن پرداز ‖ هرچه خوبی ازو بیابی باز

بهر فرحت طبایع رنگین ‖ شد چو تکمیل آن بصد تزئین

کرد عقلش بشمع محفل نام ‖ که برازنده‌اش دید تمام

در مطالعه طبایع شد خرم ‖ گفت تاریخ عشرت مردم

این نسخه شمع محفل نام و عشرت مردم تاریخ دارد بعد حمد و نعت مبتدا این

که از ابیات سخن پرور مجمل منتظر البغایه علم مجلس بیت زمانه بهره و افی از اند جمله

معرفت علم را خاص و عوام چه حدیث چه تعظیم چه فضل و ادب و تحسین قوم 12 علم ما

وصل با الف حقالمه و فارسی هندی

حقالمه عربی با الف

الحمد لله رب العالمين ان الله ملك السموات والارض

سبحان الاستواء آية انی جاعل فی الارض خليفة

الحكم ذلك الكتاب فاتی اقرار

باللسان تصديق بالقلب آية الرزق على الله تبارك و

الضعيف انزل رزقه الا مع الخطا والنسيان

الايمان الدين حديث الانسان من الايمان

الناس على ... حديث الكريم اذا وعد وفا ... الكاظمين

المستطاع على الناس حديث ... العفو ... العفو ...

والدنيا ... قوله ... للمغلوب ... لطف ولاة ...

... قوله ... صوت ... حديث الاقارب

كالعقارب حديث الحق مر قوله اخر الدوا الكي قوله ...

الصبر الملاقات قوله ... لا ... قوله الانتظار

اشد الموت قوله النوم اخ الموت حديث الغيبة اشد

من الزنا حديث الوعد ... قوله ... الوعد ... قاطع

ان مع العسر يسرا فان مع العسر يسرا

من الله اذا جاء

انا لله وانا اليه

ان الله على كل شيء قدير الحناء

ايل المولى اذا اسلا محبوب

الذي ارادت الله غالب على الناس

فارسي

اول البسم المولوي

الحاجو اول

این خانه تمام آفتابست آنکه در و لب گود

نورده به او از دل از دور خوشتر امی باد صبا

این همه او رده است این گل دیگر شکفت

آب با قیده جوزه از ناکشیده آب زیر کاه آب آمد تیمم

هر جا شتر آتش اگر و خاش آب شیدن آمدن باد اوت

روغن با جارت اول خویش بعد درویش از زرون دل

دو دستان جهل بیت و بغارت نمیان سبیل افعی کچه انکابد [illegible] شدن

دخلکدانش کار خردمندان نیست این نیک [illegible] دیگران این کار زنان اوی

[illegible]

کار نتوان زین سخن راندن و زان سو مانده   اندر قرار کار خود

آن کار در اقصای برو   ایمان خود بشناخت   آنچه اندر وجود ماند

زمان برد اختیار زدست مختار   تا شمار بر فرزندان

اندر آنکه حساب پاک از آن مجازجه باک   ای فرو تو خویش باد که وقت ما

خو کرده آنکس که آدمی را چشم حال کرد   اهل جو بیا جهان شد

جهان تا قیل و قال   این کار نتواند مرد از جانب کنند این آیات

جوانش را خواهش بدی یا سعادت   افسون کرده‌ام یاد کنید بنگر در

سوراخ مار   اشمار آن آیه تا بی پیکان

بود افسرده دل افسرده کند انجمنی ایی

روشنی طبع تو بر من بلا شدی انچه از جهت

میرسد نیکوست اگر ماند شبی ماند شبی دیگر

نمی ماند انا له غنی تر اند محتاج تر اند

اسب تازی شده مجروح بزیر پالان طوق زرین همه بر گردن خر می بینم

آدمی را آدمیت لازم است عود را گر بو نباشد هیزم است

ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند تا تو نانی بکف آری و بغفلت نخوری

زکرامات شیخ ما چه عجب گربه شاشید و گفت باران است

از زمین تا باسمان جوهری بند بندت زیاله از روزی

ای دوست بر جنازه دشمن چو بگذری شادی مکن که بر تو همین ماجرا رود

از ریحدال ربا انیست نبود هرکی را بوسم از قسمت بود

اگر صد سال گبر آتش فروزد چو یکدم اندر او افتد بسوزد

آنکه مردان را کند روبه مزاج احتیاج است احتیاج است احتیاج

ای جانب تو نعمت از تو رنگی یافتم وینها بتو رحمت از رنگی یافتم

مثنوی نظم از تمثیلیه آب حیوان درون تاریکیست

او خویشتن گم است کرا رهبری کند

6

اشتهای بهاف داریم حاجت چاهیت مصل احتیاج

کم شد بد حلالت حدا خر ئیر بدمس اول باخر لبنی

دارو مصل اب انه دریا بخشید لنا مصل ارحس عس اسبس مصل الم

هوسب نمس قیدا بس مصل ان این بحایه پایه گیرد مصرع الیوکل ابکوه دعا یاده

مقاله سیوم بندی ابتدا بالف

اندهی کی حوبز والله کهوالد مصل اندها حلال لنا لتو

مسجد مصل آئی تو روزینه نهاین تو روزه مصل

آئی تو رمائی نهاین تو چارپائی مصل انکلم بهوتی

ہیرا پایا گہر تہوں کا ڈر مثل آپی پادیا آپی چونکی مثل

اپی میان مانگتے باہر کہڑی درویش مثل

اب ڈوبی تو جب ڈوبا مثل ایسی کہی پی پولی سوتے

اونٹ کی منہہ میں زیرہ مثل اونٹ چرہی بوٹ

کہای مثل اونٹ کہہ پر بیٹہی مثل اُغا جان آگیا

مہمانی تلی لوکرا اوپر پانی مثل آپ ٹی بلی پا کان

لگاوی ولگا جیورا دیا سنتاوے مثل آم کی آم گٹہلی کی

دام مثل اوتر اشحنہ مروک نام مثل اگ للگنی

چھوٹیرا جو نکلے سو اوہ مصل ان سوگی پھوٹی نہیں نی پھو لوکو

اپنے جہس اور تن بندی مصل اتا بچے آگی بل کی خوار ہے خشل

اوسر جوگی دو دھنے کا دی تال اتبال مصل اونچی کر کان بھیکا

بالوان مصل ایک در بندیرا رتر لیلی خشل اپنے عرض کو

لدہی کو سالار خشل ان جو رانہ سنگ ہی زین تھپیل کی آ

کدی خشل ان کچھیا آن کی کالے ڈاٹی جو باس جانے خشل

اندہی کی آگی رو دانی اکہاس کیو دے مصل اندہی اکہاس بھوے آ

کاؤ عوا خشل آگی کا لیا لیا ہرائی اج کا لیا دیکھو

ای مثل آن شری سر یعنی جهو برائی آس اسمه گشنیز ودوده

آنکهو تر بهار غنچه گل لولنا ۱۷ بیت نکها و آن جارول کعل

دوده آنکهو لکایئی سلکه ۱۸ وه کی نکها یه کی وهینه قبر ۱۹ الی گی جلنا

یا جهی گی برتنی بیت ۲۰ الحتیابی کا حجاب جلت لیس لبیب مثل

الحمور هیری گی ابالی کا ی لی لبید اجا ارش جع قل الکله وست بهار ارتو

فصل باء موحده مشتمل بر مقاله عربی و دهلوی و فارسی

مقاله اول عربی ابتدا بالباء

بشر المومنین فالله خیر حافظا وهو ارحم الراحمین بسم الله

مجربها و مرسا ها مصل بسم الله

مقالهٔ دار ابتدا ابیات موجوده

لو وقت بتلکیم الله ثارت مصل ابو رته بیغام مصل با بحامین

هر و جان بنا باید حت مصل بر کشت حیثین شد مصل

با همه و جی ثمه مصل بارجی بازی بارسین با بام بازیے مصل

بارادیے نیازاری جوازاری ابازاری مصل بر کشت کمتر

تحقیم و ر دولیش مصل بد بام نشنده نیکنامی حید مصل

بزرگی بعقل است نه بسال توانگری بدلست نه بمال مثل

بالعکس نهند نام زنگی کافور مصرعه ثانی تمثیلیه مرآت

عاشقان بر شاخ آهو مصرع به پایین تفاوت ره

از نجابت تا به کجا مصرع بر مخنث سلاح جنگ چه سود مصرع

بازی و ظرافت بندیمان بگذار مصرع با دوستان

تلطف با دشمنان مدارا اشعار تمثیلیه

نگه لطف اگر شبینه بود مصرع آب دریاش بالسینه بود

بالله او خاک مرده بار کنند مصرع لشنان توی نگر از درویش

زدوادن

10

بر تو واضح باد ای پسر که سخن با ادبست ‧ با هیچ کس سخن از روی جهل مگو

بنا دان الحنا از برسانند ‧ که خدا ندان جمیران بماند

بیک کرد و حرج میلو فری ‧ نه باد ریحا ماندی باد ریحا

باطل الکه مدحی کوید ‧ حقه احقه کی کند بیدار

حصه با همین مردمان باید ساخت ‧ حسل با این نفیس شعر

یا کمو بر باری همه مغرس ‧ کی شود همراه عنقا مگس

هر نکار که همت بسته کرد ‧ اگر خواری بود گلدسته کرد

غفاله سیوم بدیع الثانی چهارده ۱۲ ۱۲

بیکی بید ای جنکا کری خدای خش بار دا برس کا

ہنید لیا مثل بن آئی کی فقیری با ہیلی مثل بن جانگی

عوتی جلی جانی جلی نہ بیلیہ مثل باپ سے ہی نہ لیتا

کہا ہی مثل بغل میں لرکا شہر میں ڈھنڈہورا

مثل بہاہس میں جنگلی دال جما لو دور کہر بن مثل جی

بات کتنی ہی جواج نحوا کلمہ جوا مثل جی بیر قصائی

لیا جا فی بیر برائی مثل بیکانہ مال جہانہ کٹ بال

ہر کی جرغی سات برابر مثل بکری کی جو تیہ میں کمدنا مثل

بکری کی جان گیا ان تک خبر جنا دیئے مثل بہت بیری و ورنا

آگی کی سا

جیسے ٹوٹو ہیں گان مثل می می واریں باندی کہاںی کہرکی ہار

کہاں بجاںی مثل بہا لیے جو ری لنگوٹی مثل جن بانہہ بلا ری

مثل بہولی ہیر کہیوں پای سیانہ کو والیہ مثل بچا بہاس کچہ بنا کر

مثل بھیڑے الی ہیں بجائی بہینس کری بلرا ہی مثل بکلہ

مارنے بکہینے ہاتہہ مثل بکلہ بہلت ہیں ماس بکری کا

ناہیں مثل بحر لگا تہکا تار لگا سوار ہو بند لگا بار سیدان جہاز

مثل بیدرکی ہاتہہ ناریل مطرحہ دویاد تمثیلیہ اشعار

بند ہوا کس جال بوجی لت چلار ۱۴ بیہہ دس نہیں سیتی جی لیوا سونار

[illegible] مثل سورج [illegible] بیتی

[illegible] نیم جس [illegible]

باب نجاری بندریے دیتا تیر انداز کر نجائی ہمل ماں مرغ عیکا اور اس کا باز

بچہرا ہو تو تعالی علم و تعالی جنای خود ملا ہیں او ملی جا کا لیا بات

مفرد ملا کہ شان محبت یہ جو ہوا سو ہوا اصل سبلیہ کے

تنکری بار ار ماس ذلکا ر خلل ببلی کا ہو ر بکو ایک

جا بات بنالی ما ن کس ہوا ایک بات خلل می بود بی جین آئے اوس خجعلی

خلل می کا لکا جہو ہیں کر تو نجھو ہیں با لکا مثل بلی کا بجھوں جینکا تو ٹا

فصل از تعالی ایم کار سے انبدا بالبا عیبلیقہ

پیو ما حس اعتقاد و حالیس امثل بیرا نہی بیر ندر ند ذ

همین پیرانند مثل پیر شو بیا جو ز مثل پیری و هزاران

علت مثل پیر را بالغ مثل پیری ما و پوی کاید ز افسوس آمد

مثل پشیم از خایه رندان کم مثل پیش

از هر کس واویلا مثل پیش طبیب

هر و پیش از خوده کار بود مصرعه

ندیدم روضهٔ رضوان بدو ندیدم بعد جنت

با خلق باشم اگر من بجوی بعد و شم مثنوی

پیش لیلی را لب ز افیون داد را زلف لیلی

بدلت مجنون واد مصرعه پاپی پیشس

امدست دلپس دیوار بیت پرستار زاده

نیاید بکار مصرع اگرچه بود زاده شهریار بیت

پیش کس برو که طلبکار تست مصرع ناز بر آنکس که خریدار تست مصرع

پس از انکه من نمانم بچه کار خواهی امد مصرع پس دوستی خواهی اقتنام با بیت ا

فصل از مقاله سیوم بعد الهدایه مثلثه

بیز آچی ورماندی شفاعت کسنی مثل

یوت بیار اخصم بیار اگر یاکس کیا دوان مثل ابهی

بوسے حاین کال کاٹنا مصل پرائی پہوسے چلنا

تاته مثل پانی کا بھگا موند پرادھی مصل پانی گا

حال پرایت جاپی مثل پرائی جلیدے پر

ڈھنڈین مثل پرائی اس جیولہی کے

با مخس مثل پہلی ماپ تجہے سنوار مصل پانچی میہ

بچارے تہالر مثل ہیس عمعما یکیامی آئی العینہ لیا گی مصل

پرائی کا شه العلی گی کو یا ہس جلس گی مثل

پیدا فیا للہ نے بچھر دی بہول پری تو مجبے گی مثل

بهنسا بنیا بهیو هار لری مثل بهنسا بهلا نکه بهنسا

یاوی یو یاوی ملی جیب بهجی کچه دی یا تنگ سے تنگ

ملی لیا تنگ سے تنگ مثل یا نیکا نگا هو نه سر آوی

بلی کے خواب میں چهیچهڑے مثل

برای خانه په شکرا یا الا مثل جمعدار سا کہ جماد

از وہیں بہنا لنگ زہلی

فصل نادر از امثال عربیه و فارسی و هندی

مثال اول عربی

تعز من تشاء وتذل من تشاء بیدک الخیر وهو علی

کل شیء قدیر حدیث لکلمو الناس علی قدر عقولهم

حدیث تبارک الله یوم السبت والخمیس امتی کل یوم یوم جم

الله قوله لطلب العلم ولو کان بالصین صدق الله

ترک العادت عداوت

قطعه الحکیم نجاری انشاء

تا مرد سخن نگفته باشد عیب و هنرش نهفته باشد

مثل بانگ پای از عراق درد کشود خار گزیده

شود مصرع تا سال دگر که خود رسیده

که ماند عسل تنها روی کس قاضی سوی راضی

عسل تا دار عجم محوز عسل ترکی بجام شد عسل

نوری وکدو لعب بیر دو عسل تیر ار کمان حسبه

[illegible] فروفت زر درلت عه راعا بلعت الخوخ دبیه

[illegible] تابنات شد خیری مردم بلوید خیر یا [illegible]

لصبو را حضف نیلوفند بیاتن [illegible] بلو

فرزون در چه کردی که بردن جانه ای عسل

تا زنده ام بنده ام عشق تکیه بر توکل عشق

شعر بترسم نرسی بکعبه ای اعرابی || این ره که تو میروی
بترکستان است شعر تتری گر شد مخنث را ||
تتری را عوض نباید گشت شعر تواضع
زگردن فرازان نکوست || گدا گر تواضع
کند خوی اوست شعر تکبر مکن زینهار
ای پسر || که روزی ز دستت درآی بسر شعر
تکبر عزازیل را خوار کرد || بزندان لعنت
گرفتار کرد شعر تو کار زمین را نکو ساختی ||

تو بر آسمان نشینی بپر و راحت مصرعه تو با خویشتن چه کردی

که بجا کنی نظیری مصرعه تدبیر کند بنده و تقدیر کند خنده

مثل تخم تأثیر صحبت اثر مصرعه تربیت نااهل

چون گردکان بر گنبد است مصرعه تکلف برد

زر درویش نیست مصرعه تعظیم کار بکرا بنا جعا

ترک دنیا و شهوت و هوس ها پارسائی ترک جامه و لباس

نیمی دستان قسمت حق بود ار هر کامل ... ار الحکوا ... اسکندر

مقاله سوم ابتدا ... باب

تا نشد یار جا اک بوجهه مثل تیتری چون هم

18

لچھمن مثل تیلی جوڑی پلی پلی رحمان

بوڑہا دی کیا مثل تیر آپ سی نہین جاتا

پیچھی سی چلہ کا ند پہار تا ہی مثل تہور اکہا

بنا وسی رہنا مثل تنکی کی اوٹ پہار مثل

ترنت دان مہا پن مثل ترنت زوری

پہو کہا کام مثل تیرا لو میرا میر الو ہی ہی

مثل تاز یلی کوڑا لگا بی تری کا ن کری مثل

ترنت ہاتہو پر بہنا مثل لکہا لکہا مٹہ نہین نہاین

دوہڑہ تریہ جلتیر کجا می کعی خصم مار کی ستے ہوئی

مثل تہتہری تہتہری بدلاری کیا مسل تک ملی نہ ملی

فلان بہار نے سے کام

فصل ثانی حقیقت فنون و مسائل الرشتہ بہ نحو و فارسی و ہندی

مقالہ اول عربی ابتدا بالثاء

ثالث بالخیر حدیث ثانی اثنین اذ و

بالغار

فمي الغار حديث ثبت الجدار ثم النقش

قطعه حکیم فارسی ابدا بالشاء

ثابت باش تا به نعمت رسی

ثباتی ندارد جهان ای پسر ها به

غفلت مبر عمر در دوی پسر الغرض ثابت

نشد بوعده خود یار المغیبات

ثبات گل ہا بستان و گل گلستان مشکل است

مقالہ سوم ہے بیچ ابجد ہا باشد

تم فرمایا ہے ہم کا جن پڑھو کچھ کا ہے ما ہا تو ریسے پڑھتا ہے ہم ہیں میں تہہ جا

تیغ ہا ہر ابیات ہی سکو تو جا و ہر آئے ما ہا پاؤں پا یہ پڑھا بینو و محل لکھا ہے

فصل جیم موحدہ و مثلثہ تحتانیہ مستعمل است مقالہ عربی و فارسی

مقالہ اول جیم عجمی ابجد ہا و معجمہ تازیہ

جزاکم اللہ فی الدارین خیرا حسنہ جزاء الاحسان

18

احسان حديث حسنك حسبي دمك مي لحمك

لحمي معوله جرح السنان له الالتيام جرح اللسان

له لا التيام

مثاله الم حاره سلا بالنحاه موحده

چو بنده یا بنده مثل جگر جگر دگر دگر مثل

که جنگ دو سر دارد مثل جای گل گل جای

خار خار مصرعه رباعی تشبیه مفرده جواب جاهلان

بابت خموشی مصرعه جهان ندیده بسیار

که بد دروغ مفرده جور اوستاد به ز مهر

پدر شعر چو دلت که پرده پوش عیبها گردد ها ها

بخل است که سرپوش سرها گردد شعر

جوانی که پیری نمایی بد است ها ها نه از شیر

ترسد نه از پیل گشت مصرع جای تنگ است

مردمان بسیار ها ها وقنا ربنا عذاب النار مصرع

19

شعر چو بی طالع خرد از هنر به ۔ اگر طالع نباشد هم هنر به مثل
جواب ترکی بترکی شعر حمله را ز راق سوی عید باید ۔
قسمت هر یک به پیشش می نهد مثل جای اوستاد خالی است

مقاله سوم امثال هندی و معجمه تحتانیه

مثل جو سکھ میں بھجی ہر بون تو دکھ کاہی ہوی
جیسے کرنی ویسے بھرنی جیسا دیس ویسا بھیس جہان جای بھوکا وہان پڑے

سو کہنا عشق جسکے تئیں اوسکی فریع عشق جیا

تو مجھ دیسیا ماہیں تجھے عشق جسکی لا تہی

اوسکی ہنس عشق جسکی جای یادن ہوائے

دو جا فی بیرای عشق جہان ڈر دہان کہہ عشق

جنم کی مجا فی بیدنی اردون کو دوسکا عشق

جیسے بنتہا کہر رہی دیسے ہی بدیس عشق

جن پاینا ہی نہیں اون پاین لجراج عشق

جب موہنہ کی کی کوئی کیا کریگا کوئی عشق

20

مثل جب اونگلی میں سر دیا تو دہملون سے کیا ڈرنا مثل جب ہاتھہ لیا کانسہ بہیکہ کو کیسا لانسہ مثل جوگی جلت جانی نہیں کبری رنگائی تو کیا مثل جوگی سند اسے کاکون ساتہہ مثل جوگی ہوی کسے میت مثل جاڑا گی چراول جوبن کی بہتار مثل جاڑا جای دوی یا جای روی مثل جہونتہے جک بہیای مثل جہونٹہی گی اگی سنجا روی مری مثل جہونتہہ ہاتہہ

لیتے تو تمارین عقل جیسے جہاں دیوانی دیا

کاڈھ دو دستہ اتقل جیسے روح دلمیں بستے عقل

جب سے جاہی بال تب سمیع [illegible] حوال

عقل جو کو جادہ برسا نہیں عقل جرات

قربت سرت عقل جلی گاہی اوسکی پلو عقل

جنگل میں موز ناچہ لینے دیکھا عقل جا کا کار

وہی تو جہاجی شبنا خراب جلد جاپہ جاں جال عقل

جلی بہتی رچہ مارونی تانگ لینچ لیا خصم بھر دا دیکتہ

دوہرہ جو سلیہ حیا ہو تو نیتہ کیو نت گرو ہوی ملی ہی اہی کہرتے اہی سکی نہوی

مثل جدہر ہوا اودہر ہی اشتر القوم مثل

جیسی نیت ویسی برکت مثل جلدی کا کام شیطان کا

دیر کا کام رحمان کا مثل جانا بوجہا چور لٹاری نہاری

فصل از اشیاء جیم فارسی ابتدای معجمہ

چندین شکل برای اکل مثل چہ خوش است

چرا نباشد مثل چاہ کنندہ را چاہ در

پیش مثل چیزی بدہ درویش را چیزی بگو

درویش را [illegible] چو تیر از شست شوق بار نیابد

[illegible] تا امد تیر از کمان چو روبه در امد

برامد چو شیر [illegible] چرا کاری کند عاقل که بار

از و پشیمانی [illegible] چو لعز از کعبه برخیزد کجا ماند

مسلمانی [illegible] چه نسبت خاک را از عالم پاک [illegible]

چو خیزد و قبل از خیزد چو میرد قبل از میرد [illegible] چه

دلاور است دزدی که بکف چراغ دارد [illegible]

چه غم دیوار امت را که باشد چون تو

پشتیبان || چه باک از موج بحران را که باشد

نوح کشتیبان شعر چه دشمن برد لطیمت

زند دبیرش شود ایمن || کمان چندانکه خم

کرد خدنگش کارگر افتد شعر خواهد که ویران

کند عالمی || نهد ملک در پنجه ظالمی ||

شعر چو آهنگ رفتن کند جان

پاک || چه بر تخت مردن چه بر روی خاک شعر

چو از قومی یکی بیدانشی کرد || نه که را منزلت ماند نه مه را

چهار چیز که عمل را ببرد کدام چهار را شراب سبزه و آب روان و روی نگار

عقل جواب از سر اندازد چه یک سبزه چه یک مشت عمل

خیال نماند چنین نیز هم نخواهد ماند کو قضا چون

اید طبیب آیله شود تا آن جگر دو نیم کم رهشود عقل چه خوش

بود که سر آید بیک کرشمه کار عقل چو خور زر دسته سی روز نماند

فصل از عالم هندی مجموعه مسلم

چار بوڑی کی ڈیوڑی گر بوڑی کی پہول

چلو می جی دو لیے قدم رسول

جبریل لوٹے ہاتے ہات کا چاند پہولا

مثل جل جہانہ میں اتی ہوں جملہ پیروں کو

منافقی ہوں مثل چمیلی جاو میں ابی

خوشیالہ ریوڑیاں بانٹیے مثل چراغوں کی

جمک دنیا تلک ہی ادی گی روشنی قیامت

تلک ہی مثل چراغ گل کر ہی غایب مثل

چاروں کی چاندنی پھر اندھیرا پاک مثل

چوری اور سینہ زوری مثل چور چور لیے

اگیا گیا ایرا پہیرے لیا مثل چور کا من

دریرا مثل چور جاتی رہی کہ اندھیاری

مثل چور لیگا گٹھڑ ٹیٹھہ مثل چڑیا چارن گنوارن

ہانپے مثل چڑیا کا مرن لڑکوں کا کھیل مثل

چنے کا چابنہ بانسری کا بجانا مثل

چھوٹی گھوڑی ہنسیلے کہری مثل

چھوٹا سب سے کھوٹا مثل چیری

کرتوا لٹن مار مثل چھاج بولی تو بولی

چھلنی کیا بولی جس میں نو سو چھید مثل

مثل چھوٹا منہہ بڑی بڑی باتاں مثل چھوٹی میان

چھوٹی میان بڑی میاں سبحان الله مثل

جیسے برا کہین اپے اور چورن کاری دین مثل

چور کے داڑہی مین تنکا مثل چراغ ملی بنتی بڑی

نبھتی تخت جھڑی مثل

حاء مهمله مشتمل بهده مقاله عربی فارسی

مقاله اول عربی ابتدا حاء مهمله

حیف العلم بما هو کاین معقوله

خواتیم بحث

عتق

خواب‌آلود مشکل فیج عمیق

حرفا مولا جحیتی لا را میتی

عاقل حکیم عار ابتدا جاهل جاهل

حب خیر حبیب خیر عقل حق به حق

دار ار رسد عقل حساب دوستان در

ذل عقل حاصل معاش هیچه اس عقل

حلوا خوردن را هم روئی باید عقل

حکم حاکم

25

حلم حالم حرکت عفاجات

حسن رهگذری سرو همایه

حاصل عمر نظاره یار

از بهر باطل نشاید نهفت

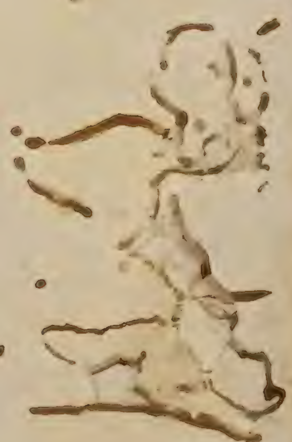
حاکم گر سلطان کند طعنه بر جبل اوست

مرغ را دانه بلا شد شکوه با صیاد چیست

خفا که با صحبت هر فرخ برابر است رفتن

بیا هر حرکت همایه در بهشت حیف در

چشم زدن صحبت یار آخر شد ۞ روی گل
سیر ندیدیم و بهار آخر شد ۞ حافظ ۞ اول رنج درد
خواند و ۞ حضرت افیون که او
دار اشتغالت ۞ خود مرض جمله مرض و دوا است
حوران را دوزخ بود اعراف ۞ از جهان پرس اعراف
خطا که با عو فروز بست ۞ از قلش بود سنبله ...
حبیب ... از ملک سلیمان ... ۞ خار ... از سنبل و ریحان ...
حال حاین قال دهی ماین عو شلی

26

مثل حلوائی کی دکان دادے جی کا فاتحہ مثل
حاضر کی حجت نہیں غائب کی تلاش نہیں مثل حمایت
کی گھوڑی عراقی کی لات جاری

فصل چار ہجے مو قافیہ مشتمل بہر رسالہ عربی فارسی ہندی
عربی حدیث ہجے مجمع مو قافیہ

خلق الانسان ضعیفا حدیث
خیر الناس من ینفع الناس

خلقتنی من نار و خلقته من طین انا خیر منه

[illegible] فارسی [illegible] فتوقاه

خدا نمیدهد سلیمان کی دهد مثل خلق خدا

ملک خدا مثل خاک بر دار زیر تو ده کلان

مثل خفته را خفته کی کند بیدار ه

خاک بردار زیر تو ده کلان

خود فضیحت دیگران را نصیحت مثل خور دوده

ناحق درد کرده مثل خجلت بود درد نیش آ

یک چو مهمان در رسد مثل خانه غلامان ما

ریش بابای شما مثل خیر خیرات

عمر حیات مثل خود غلط انشاء

املا غلط مثل خود کرده را درمان

نیست مثل خاموشی نیم رضا مصرعه

شعر تمثیلیه مصرعه خموشی معنی

دارد که گفتن نمی آید مصرعه خیالات

مخالف لب و جنون مصرعه خوشا عاشق
که با معشوق باشد مصرعه خاک شو
پیش از آنکه خاک شوی المعلم
خاکساران جهان را بحقارت منگر بالا
تو چه دانی که درین گرد سواری باشد بالا
شعر خوی بد در طبیعتی که نشست
نرود جز بوقت مرگ از دست شعر
خر عیسی اگر بمکه رود بالا باز آید هنوز
خر باشد

نخر باشد مصرعه خلق خدا تنگ نیست پای مرا

لنگ نیست مصرعه خرلت زند از زور حمایت العراقی

مثل خانه آباد محل لت زیاد مثل خر کم جهان پاک

خدا هر چه خواهد کند بنده باشن مثل رضا بر کیرو سر کلید باشن مثل

خداوند روزی بحق مشتغل مثل پراگنده روزی پراگنده دل

مثل خانه دوستان بروب و در دشمنان مکوب مثل خو زبیده که بیل کند

خانه برده جغاله مصرعه کم شدی ابتدا کجا و چه دیا کم خنده حطالت

خوان بڑا خوان پوش بیچ الهول دیکهو

تو اونا برا مثل خالی ہنڈیا لتا ہی نکهائی

فصل خالہ بانا ہال کی بڑائی فصل خال یہ سرسے

بہاری فصل خیرات بکرے بار بار رمایں ونکار شعر

خال عکس بھی ربع سیاہ بھی ہوا مربع قبل ن نہ کی کیسو بہت دایہ ہوے اُس کی دام

فصل خالہ کی خیر بچے بلو خال رہے تو ہوو بے کی بک

اعتبار رہا جو کہ خال کی ماں رہی تو ہاں انہو بیتے رہے

فصل دال مہملہ مشتمل رسالہ عربی مدار ہے

معالہ بول عربی ابتدا حاء مہملہ

دعاہ بحصول المرام فی لغت الاذکار

ایت دگا دسا صفا صفا

شغاله حکیم چاره سنده اندی علّه

دل عشقی رحمت الله مال عشقی لعنت الله

حقل دل عشقی گلدار مال عشقی بیکار حقل

دل عشقی بهتر مال عشقی بدتر حقل دریا

قلمی قتی حقل دلت سکنه یال گرعن حقل

دلت زور بالا مثل دلت خالی از روده سیاه مثل
داشته آید بکار اگرچه باشد سر مار مثل درویش
هرکجا که شب آمد سرای اوست مثل دروغگو
نهرزدیتو مثل دروغگو را تا بخانه مثل دروغ
مصلحت آمیز از راستی فتنه انگیز مثل دنیا
ها همه هیچ اهل دنیا همه هیچ مثل دیوانه بکار
خود هوشیار مثل دیوانه را هوی بس است
مثل دیوار با تو گویم در گوش کن مثل

مثل دروغ گو را حافظه نباشد مثل

دیوارها گوش دارد مثل دشمن چه

کند چو مهربان باشد دولت مثل تیغ تیرانداز

دوست چیست اگر چیست ور نه چیست مثل

دلها خود را شبیه ها بسیار مصرع و اشعار تمثیلیه مصرع

دل در سبب مبند مسبب را طلب کن مصرع

دولت جاوید یافت هر که نکونام زیست

مصرع دست از طلب ندارم تا کام من

برآید مصرع دشمن نتوان حقیر و

بیچاره شمرد مصرع دهن سگ به

لقمه دوخته به مصرع در کار خیر حاجت

هیچ استخاره نیست مصرع دماغ بیهوده

پخت خیال باطل است مصرع ده مرده

ده مرده را احمق کند شعر دل را بدل

رهی است درین گنبد سپهر ما از سوی

کینه کینه و از سوی مهر مهر شعر در لعل که جها

جواهر

30

جوانی گذشت بابا جوانی ملول رندکامی
گذشت شعر دراول سعی بیجا کرد
فرهاد بابا همان یک تیشه آخر بکار شعر
دوست امان شد که گیرد دست دوست بابا در پریشان حالی
دور ماندی شعر در حیر تیره عقل است دم
فردوس بابا بوقت لغاتی لغاتی بوقت
جاموشی شعر در حل یک شعر به کند کوره بابا
گذ ملالندی اره ابنوه را شعر دلدار حل

ازان بلندار مثل ده درویش در گلیمی بخسپند و دو پادشاه در اقلیمی نگنجد

مثل دیر آید درست آید شعر دلبر و گر بداری

طاقت نیست مثل انگشت در سوراخ کژدم شعر

در امیر و وزیر سلطان را ۱۱ بی وسیلت مگرد پیرامن شعر

دران ماند اندر شوریده حال ۱۱ که گوید بگزدم گزیده منال ۱۱

مقاله سیوم ابتدای استعانت بالله مثل

ده در دنیا ستر در آخرت مثل

دو دل راضی توکیا گر لکیا قاضی مثل دو

31

ملا نونحاین مرغی حرام مثل دودھ کا
جلا ہتا ہوبک نہ پیتا ہی مثل
دودھ دیا مینگنی بہرا مثل دودھ بیلی
گای کی کا دودہ ارتاین بہلی مثل اور
کی ڈہول سہاونی مثل ڈہول اپنے
بیٹھتر بول مثل دیتی دیکہا اورنو
ھیرا دلی چلی ہا مثل دیکہہ پرای جوبر
ڈہ پرجی ایمان مثل دہوبی کی کہر کا

دھوبی بیتا چاند سہا سیتے ٹٹاق سبا

مصل دھرجا فرجا مصل دال جلس بجھہ گکالا مصل

دکھہ رو وبحے لتے سکلہ سوروئی مصل دو نت روینا

ہڈی نہی لگاین مصل دائی کی سر بان

بہول مصل ڈیل ڈول کبند اوار

فحش مصل دھگی بانہس کاہی

کہائی اب کہائی تو دام دوہائی مصل

مصل داد تجھے چاہی فریاد تجھے جاتی مصل

وبدینه منین وونکی دیه که مرام شکل واما في بیدار لیکا

بیت مراد ایجاما دهر الوملیه ادنهایلو باوله وبلي طلبه

شاه مدار دو لو برو ایکی روش انکی هر بنی نه اونکی لوب

نوالها فارسی

عربي

ذکر المعنی الصغر العربی ایس

فارسی

ذات الجلال می جلال مثل دیده بسیار و اعتبارات علمیت

ترجمه

مقاله سیم از مثال حجم

ذات بنا ثابت موسی کرمی یدین ملک کا سیبی

رابع عادرسیم

عربی

رحمت قریب بالمومنین

33

ایت رَبِّ لا تذرنی فرداً وانت خیر الوارثین

مقاله [illegible] خار ابعد [illegible] ابو [illegible]

راست در پیچ برکرفن رادی مثل :

روبروبه از پهلو مثل رزق را روزی

رسان پرسید مثل راضی بر ضای دولت مثل

دولتش به پایین حالتش مپرس مثل

دہوبی بیتا چاند سہا سیتے ٹھاق سا

مصل دہرجا غرجا مصل دال جاں بجگہ گالا مصل

دکہہ رووری لتے سکلہ سووری مصل دو دنت روپنا

ہڈی لگاین مصل دائی کی سر پان

پہول مصل ڈیل ڈول لبند اور

خشن مصل دہوکٹی با تنہن کاہی

کہائی اب کہائی تو رام دوہائی مصل

مصل داد تجے جاہی فریاد تجے جائی مصل

[illegible] وبدبنه منهم دولنگی بنیه اندرام [illegible] واما فی بیدار گیاه

بیت [illegible] دهر الو طبیر او تهلا لو باداله [illegible] وبلی طیره

شماه مدار [illegible] دو لو بروت ایلیمی لوبه انکلم بنی نه او نکلی کوب

[illegible] فوال [illegible] فارسی

[illegible] اول عربی [illegible]

ذکر المعشق الصنف العین ایس

[illegible] فارسی

ذوالمجد والجلال محی جلال فضل دیده بسیار و اعتقادات علیہ ست

ترجمه

بعد ہے

ذات سبحانہ مجھ پر ہوا کرم جس سے تیرا بھی

[illegible] عادت

عربی

رحمت قریب بالمومنین

33

آیت رب لا تذرنی فردا و انت خیر الوارثین

مقاله [illegible] خان بیست [illegible]

راست دو صبح بر کردن راوی مثل

روبرو به از پهلو مثل رزق را روزی

رسان بر سد مثل راضی بر ضای دولت مثل

دولتش به پایان حالتش چیر پس مثل

اشعار لیله مصرعه رنکی دیدک عاشقان بوی

ببو بوی زعفران مصرعه زو است شرق پیدا از زرا

خیر لشیر مصرعه رسیده بود بلا کی وفی به

خیر لدیث اشعار راستیی موجب رفتن و

خدا اث اکس ندیدم که ام شد از ره

ربت سو رعایت ورع از رعیت مدار لا

مرادی دل دهد او خواهان برار سر ره د بس

برو الصو وربت لا زن بیوه مکن الرحور ربت شعر

نثر رشته که در گردن افگنده شاها می برد بر حاله خاطر

خواه او بیت مثنوی ریش بر آمد یا حی شد

دوره رندی و هوسناکی در عهد شباب اولی

دوهره در رقص گمان خود ندانند صحن را گوید بجه لت خیل

ریش سوخت ترشه نرفت

مقاله سوم هندیه ابتدا با ابیات

روتی لولوتی خصم لو بیتا مدنی رهتا

جوگی بہتا پانی مثل رہت تہوری ننگ

بہت مثل رانی کور انا پیارا کاکی کیو کانا

بیدار مثل رہاں جہو نیند میں خواب دیکہیں

مچہلو نکا مثل رنڈی رہی تو اب سے

نہیں تو سگلی باپ سنی مثل رنڈ لکا مارا

ہات ٹوٹا مثل رنڈ لکا مار دنیا کا خطر مثل

راجہ رو ٹہیں ناگری راخی رو ٹہیں ستاب

مثل رام رام جپنا پرایا مال اپنا مثل

مثل رہیں دریا ماں ملا مچھہ سے بیر

روپ یوک مثل رسے جل گئی بل نہ گیا

مثل رہی جانہ و سیمت سے تیرا ادام تا بحق محمد علیہ السلام

جیکر کیموں تو السن چار مثل روٹھیا جا کر لیا لہور

سو کھا بیسے اوسے ترک جابیٹیا جیکیا ایسے اوس جہدک جابیٹیا

فصل الالف معجمہ مشتمل بر امثال عربی و فارسی

مثال اولی عربی ابتدای معجمہ

زینت الافلاک بالکواکب زینت الارض بالمردم

زیب زین السماء الدنیا بالمصابیح حدیث

زر غبا تزدد حبا

حقائق نظم فارسی ابو القاسم

زر کار کند مرد از خرد ناید مثل زر داون

ور سر خریدن مثل زر بر سر فولاد نهی نرم شود

مثل زور زنجیر سده ده بیاران لُت مثل

36

مثل زمین سخت و آسمان دور

زر بده مرد سپاهی را تا سر بدهد

زر زر کشد در جهان گنج گنج زاده

خر همیشه خستانند زمین ترقید و چیز اشته

سر خر زمانه با تو نسازد تو با زمانه بساز

زمانی تور سینه بر بیارد ز خوردان خطا و ز

بزرگان عطا ز دشمن دوستی کردن چنان است

که یکجا جمع کردن آتش و آب زن بد در سرای مرد

نکوها مدرس عالم لست ودوزخ اجا حشو زبان در

دهان خردمند چیست ها کلید در گنج صاحب هنر مستزاد

زار زر زور بود عایه عاشق ها یا رحم ز معشوق ها مارا

نه زر و زور زر می رحم شمارا ها بس جای تباهی [illegible] رخوردان

عجب نیست ترک ادب ها بود از شغام بزرگان عجیب

حشو زاغ و طوطی بیک قفس کردند [illegible] ز شغا نا هست مسی مردم

حذفه سیوم بند [illegible] حجه

ز نشان زور نشان عقل کی تو تا هی حشو

[illegible]

مثل زینت عشق ٹاپین ٹاپین مثل 37

زن زمین زر سینو قصیے کا کڑ مثل

زبردارکے راه سر پر مثل زبر دست مایی

اوبرووے ندی مثل زبان بو چشتے تنوار

نگوا وپیے مثل زبان گی الی خندق

فصل مشتمل بر معماله عربی فارسیه مهمله

معماله اول عربی

ساحر و عاين الناس حديث

ببلد رعت في الوحدث الا تحات الاربه شنيس

ايه سبحان رب الموت تحمل الصيفون

معماله فارسیه

سرو به بستان یاد دیار سیدانا مثل

سک زر و برادر شغال مثل سک حضور به از

برادر

38

برادرم مثل سنگ نشنید بجای

لیبائی سر بریده بانک نمیدهد

مثل سودای نقد بوی مشک دارد مثل

سخن شنیدن تیغ دولت مثل سوانی

دیار خوابی دیگر سنگ آمد سخت آمد

مصرع لطابر ... مصرع سیلی حلال است الله

لطاهر حلیم است مصرع سرو خوبست نا برا رسیده

مصرع سبزه بر سنگ نروید گناه با ابن نیست مصرع

سنائی که ز نوبت ادرهاریش پیداست

سلام روستائی بغرض نیست

سعدیا یک چند سال کرد حق

بنیاد در ا خود فراموش کند نعمت

نهد او ستار را سک اصحاب کهف

روزی چند پی نیکان گرفت مردم شد

سر چشمه شاید گرفتن بمیل چو پر شد نشاید گذشتن بپیل

سر دم هم مایه خویش را تو دانی حساب

کم و بیش

39

کم و بیش عیوب ہنر سنگ ہر سوار سنگ

سنگ و دربان حو پا فہمد غریب ہا این کہ بہای پر وقت ان و امن

سیر چشم پدرا ہا بین قیود نسبت حکیم ہا فرہی دیکر ایت اشس چیزی دیگر است

فصل حعالم کلام ہندی الناس حمله

سانپ مری لاٹھی نہ ٹوٹی مثل سات

پانچ لاٹھی ایک جنے کا بوجھ مثل سارا

جاتا دیکھی وہن تو اونا دیکھی باٹ مثل

سارا دن بیٹھا چھینے پہرا و نٹھا یا

مثل سو غلام گھر سونا مثل سو تو بارکی

ایک بوہاری مثل سات سو جوہی کہاتی

بلی حج کو چلی مثل سیوا کرے تو میوہ پائی

مثل سر سہلاوی ہیچا کہاے مثل سیدہی

او نگلی سے کہی نہاں نکلتا ہی مثل

مثل سنگلہ کٹا ہی بچھڑو میں ملی

410

سومی کی لٹاری کوی بیٹ میں نہیں

ماریا آپ حمل سو دن اچوری ایلدن

شاہ کا حمل سب سے پہلی چپ حمل

دسا حل سینہ ساغرے سیم سر دال حمل

دو حل سو وسانی ٹہنڈا لگا گرم ہنا ہی کہیں

دو کیہ نہاری [illegible] سو نتلہ ستوا

[illegible] موصل حمدی [illegible] کہی لہا ٹہد ملی باند بہی نیڈی

نکدی مشات نوز ڈنڈے [illegible] مہر بچے اوس نوزندے

دوم سدا اُس کا ہوکی ہی بیتیم کل بالله ملا

ڈہلتے ڈہلتے یون گئی جیون ترور کی

چھیا نله سے ہر جیتیا سدا عشق سوں مثل مالح ملی

دیکھ لتا مثل سچے شوم ہلا جو جلد وہ جواب مثل ساحر کی

چھوڑا ہی ہین ٹورے جہری گہتے یدلا کیا ہے محب ثبت قیاب الله محمد

تیں عجب مشغل عارسے

اول عجمی

سقاہ ہم شرابا طہورا

ایت

فعال فارسی ابتدای معجمه

شمله تمجدار علم فعل شاد و باید زیستش

ناشاد و باید زیستش فعل شب حامله زاید فعل

شب جلوه کنجه روی جلوه کو

شب بکنیز دروز نعیش

فصل شتر می چهار مصرعه اشعار

مصرعه لب سمور کند شب و لب

تنور کند شب مصرع سپید کی بود مانند

مصرع دیده مصرع شمع لحیه زنگوره جام

مصرع شیر حالی و لب و شکرستانی دلربا

سوی دربر حل که باشد بهر درکار سته

مصرعه شراب عفت تر حاضی حلال است مصرع

مصرع زد سامان چه گهر شوا از بدایدار آنکاهی پکاهی

42

[illegible] شاید که بهای صد هزار و دو بال بخشا

کرد و اشعار شمشیر نیک ز آهن بد چون کند کسی ؛؛

ناکس بتربیت نشود ای حکیم کس شعر

سالها بر روی زمین شاد زیستند ؛؛ بجز نام نیکی نگذاشتند

[illegible] شادی که مرا آمده دینار بدست ؛؛

انخواجه مکن شادی که دینار ز دست ؛؛

گر با تو کنی دادن دینار کند ؛؛ دینار

بدو گذارد و دینار بدست کو شاکر کروی

توانم درخور نعمائی ها شکر نعمت های تو چندانکه

نعمت های حسن شکرم از جمله نعمت های تست

مصرعه شد آن مرغ تو خایه زر نهاد مصرعه

شمس شبی گردد نهان از افکندن خاک گشت ها

مصرعه شد فی نو نهال برگ چرب شعر بشیر نو

بخدمت مرد وقایع را قدم ها به پیر یک خاید بدندان ها چو ور برد در

مقاله سوم اسما و افعال جمع هندی

شیخ گیا جا فی سا بن گا بنا و عقل

43

شیخون عقل کافی تیں او شیخے عقل

شمع عقل شر نکلی نو بیٹھا شیخے کی

شکار عقل برابر نو لم ورو کاپنت

تماشا عقل هکاسے کیتیا وقت کی

لڑکی لگاوی آپ بادی تجلو مجی

عقل لیا شرم مین شرع عقل کون

مرد کی شام اشعار تمثیلیه حصہ

سے شیرون حصہ حصہ زوبی تنگ کوکب

جهلر قي هي كالي خاك كي ماده

فصل صاد مهمله مشتمل بهر حصه بجار بسى

اول حرفي الصاد مهمله

صم بكم عمي فهم لا يرجعون

مقوله ۳

مقاله یکم در ابتدا الصاد مهمله

صدر هر جا نشیند صدر است مثل

صحت سلامت بی ملامت سجع

تمثیل صبر تلخ است ولیکن بر شیرین مصرع

دارد مصرع صبر کن حافظ بسختی روز و شب

مصرعه صلاح کار کجا و من خراب کجا مثل
صلاح عامه آنست که آن صلاح شماست مثل عرفیا
شعر باید چون سگان سوی صحرا چه خوش گفت که در
ندارد ها عقل چیش خوش که زر ندارد شعر
صیاد نبر با شکاری بیرون با بلند کی روی بلنگ شبدرد
مثل صلاح سمرقندی

مقاله هندیه امثال جمله
ہندیہ

صبح کا بھولا اگر شام کو آوے وہ بھولا نہیں مثل

مثل صدقه دیار و بلادی

مثاله صاد و معجمه مشتمل بر مثاله عجمی و اربعه

مثاله اول ابدال الصاد معجمه
عربی
ضرب المعلم بنات المعلی مثل ضرب الصبیان کالماء قرب البستان

مثاله ... و ارسی ابدال الصاد معجمه

ضرفی را ضرفیا ضرفی را ضرفیا مثل

ضامن روزیه شده روزیه رسان

چند هر لوئی دوم چون سکان ضمان واره

ایدر مشکل تمام حدیث محمد علیه السلام

عدل

ضامن نه هوجی بابک کاهی ضامنی

کہر باپ کا فعل ضامن نہو حق کرو سے دیجیے

46

فصل طاء مهمله مشتمل بر چهار مثل عربی و فارسی

مثال اول عربی ابتدا

طلب الکل فوت الکل حدیث

طالب المولی مذکر طالب الدنیا مونث

قطعه حکم حارث اسما لطال تعلیم

طفل در کنار رعنا وی در و یار مثل

گشت از بام فرو قتاد مثل طعام الطبق

اوستاد با سبق مصرعه طفل دامن گدیا

اگر کرزیان کبرشد مصرعه طفلی و دامان

طفل با چوب میخورد جر ما ن تعلیم ما در

47

دامان مادر خود نشنویت مصرع طمع را سه
حرف اند هر سه تهی مصرع طاقت مهمان
نداشت خانه مهمان گذاشت شعر
طعامیکه خوردی بخانه برو // که خانه
بدست تو دار دگرو تو طلب کردن علم
شد بر تو فرض // دگر واجب آمد پیش قطع تو عرض //
مثل طفل بمکتب نمی رود و گوی برندش شعر
طمع ببند و بخور حکمت ار شنوی // طمع بکسل و هر چه دار بگوی

بیدل

طوطئی کی بلا بندر کی سر

طوطے کے ایسے اکلہ ہاٹ پیری

طا

عرفی

ظلمنا الغنا ... لد تو اخذنا

تعوذ بالله

قوله ظلمت نفسی یارب اغفر لی

48

مقاله ... فارسی ... البطا و عجمه

ظلم ظالم حکم حاکم ... ظاهر و
باطن هر دو باطل ... ظاهر حاک
عارفان دلیق ... اینقدر بس که از
در حلق ... ظاهر شو و باخر چیز که در

تا طمع بود حضرته ضبط هر راز کار هر کس نیست

عقغالم بیدی ابتدا بطاقیجه

ظالم ني رسی دراغشل ظالم ني راه
سر بیر حفشل ظالم جاری اوردوی ندی

مثل ظاهر مین کچهه او باطن مین کچهه

عاين معامله فارسي

معامله عربي

عرفت ربي من فسخ العزايم علم الانسان ما لم يعلم

معامله فارسي

عشق بازی زر بازی مثل عشق بازیست

بسته بازی نیست مثل عیب کردن هم هنری

پی باید مثل عذر بتر از گناه مثل عیبی

بدین خوش خوبی بدین خوش مثل عیال

چه بیان مثل عطای تو بلقای تو

مثل علم شی به از جهل شی مثل

عمر کوتاه مثل عشق و مشک نتوان

هفت مصرع شعار مصرع عاشقان را هر سر خود

حاکم نیست مصرع عاقلان پیروی نوط تکلمه مصرع

مصرع آخرت دیدار با خاموشی کار ما مصرع
عصمتی بی ایت ازبی چادریه مصرع عدو
سببی اگر خدا خواهد مصرع عاقلان را
اشارتی کافی ایت مصرع عاقبت چون
لولی زالدر بر چنبر ایت مصراع عاقبت منزل ما
وادی خاموشان ایت تمام حالیا غلغله در گنبد
افلاک انداز الو عاقبت گرگ زاده گرگ شود تمام
گرچه با آدمی بزرگ شود مصرع عاقبت حق بلو نیده

جانان بودن تا دل بدست کردانی درین جسم ایمن بودن تا

عاشقی را نشان است ای پسر رنگ زرد و

آه سرد و چشم تر عشق هر کسی کار خود تدبیرها

دارد قضا حرف کر در پرده تقدیرها دارد سو علم و

مال و منصب و فرمان فتنه آمد در کعبه کوهر ان

مقاله سوم ابتدا یعنی حمله

عورت کا مکر دنیا کا خطر مثل عمر بهر ڈالے

میں رہی پہاڑ چھونکا کی مثل عمر بھر ناریکو

ذلکما

دیکھا تو کم دیکھا عاشق کی ابرو ہی کافی

و جا رکھا نا عجب تیری قدرت عجب تیری کھیل

چھچھوندر لگی والٹے سر میں تیل

فصل غین مشتمل بر مقالہ مع سے

مقالہ اول مع الف

غلط العام فصیح

غالب علی كل غالب

غالب اسم فارسی لغاتی معجم

غم را كه نشان وار بلار را كه غمزه زده مثل
غم نداری بر نجه عوز غمزه اواز
بلند وارد عوز غمزه مثل غیره چه
گیتی لب كه هیچ خردان اید معنی عیدا
زیم

رسیم وزر ازالیس نیست ۱۱ ولیکن معر اندر

اسایس است ۱۱ سعر عنی کرنبا سے مکن خطراب ۱۱

که سلطان نخواهد خراج از خراب ۱۱ غنیمت شمر

صحبت دوستان ۱۱ که گل نیز در رفت و بوستان ۱۱

صدی ها

غریب کی جوڑو سب کی بهاوج مثل

غریب کی ماری بونمن حرمی

فصل مخاو شکو معالمہ کی کاز سی

معنا ابعل عربی الشد اشعر

فعل الحليم لا تخلو عن الحكمه معنی حی

اخان الله نحر المكان نابكلاين قد حان

الغوص غواص محبه في سبيل الله

في النار والسعر معه حبذ و الیدر

فاسق محروم مبلیه فعزو فاقه مثلا فتح

لعرت مسل فاتحه خیر مطرفه فعل بداده

سزا این لت مطرفه نگار بر آتش ولدرلمت آو

قرعت مبارک آنکه یار رسی بر مرا با آنکه جسم اطار سبز رو

مقاله سوم اثر بلغار
سے

معبیر کی صورت سوال میں
معمرانہ ایچ سدان کرحاں میاں
خوشی رہو

خوش ہو ہم دعا کر جلی عقل فقیر کا فاقه
امیر کا سا کہ سعدی کر جعات یکر بتان ہا ور یکان یارا
اس زندگی کی بیج ہو کیا کیا کیا کرین

فصل آفاق مشتمل بر مقاله جی چار نسخه مهدی

مقاله اول عرض مقال بعقاب

قلوب المومنین عرش الله تعالی

حدیث قتل الموذی قبل الایذا مقوله

فقلیل عمرنا فی الدار دنیا و مرجعنا الی بیت التراب

مقامه حجاز فارسی اصول ثقیل

قول مردان جان دارد عمل قصه مایه

هر سر زمین عشق شهر درویش لحان درویش

قند و زوری چه بلادی شیرین لت عشق محبه

اگر پیر شود پیشه کند دلالی عشق قحبای ینگه

چیولر

55

عیبوشید در موسم بهار مثل قبل از مرگ
واویلاه مثل قربان سر جلخ که می منت خلوت مصع
قلت الکثیر کثرت الفرح اثار قیامت بیت مثل
قدر سلامت کسی داند که بمصیبت گرفتار اید مصرعه و
اشعار مصرعه قدر نعمت بعد زوال
مصرعه قدر گوهر شاه داند یا بداند جوهری مصرعه
قدمهای خود را با فراخ قدر مصرعه قاضی قرابه
کش شد و گفتی پیاله نوش مصرعا قحط سالی

آمد چو اندر دمشق // که یاران جز او هوش کس نبرند

عشق شعر قرار برنعف از او کان نگیرد حال //

نه صبر در دل عاشق نه تاب در رنج بای شعر قاضی

شبی آمد و کوتوال بد در رفت // حاجی را حجه

ازین قصه که گاو آمد و خر رفت شعر

قضای نوشته چو بر سر رسید //

ستان اهل را از بهر در سر بده شعر قاضی حوزه

بر شوت چون نهد تخم از خیار //

نابد گید

تا بتیلے زبہد بوا ز بیخ خربزہ

قارون هلاک شد که چهل خانه گنج داشت
نوشیروان نمرد که نام نکو گذاشت

ہندی

قاضی کی گھر کی چوہی سیانی
قاضی کا ہی کو دبلی شہر کی اندیشے
قسمت کو دیکھو کہاں ٹوٹی ہی کمند

دو چار ہاتھ جب کی لب بام رہ گیا

فصل کاف مشتمل بر سہ مقالہ عربی فارسی ہندی

مقالہ اول عربی

کل نفس ذائقة الموت آیة کل من

علیہا فان ویبقی وجہ ربک ذو الجلال والاکرام

آیة کل شیء یرجع الی اصلہ حدیث

کل شیء

کل شیء حي من الماء آیة کلوا واشربوا
ولا تسرفوا حدیث کل امر مرهون باوقاتها
کل قلیل فتنة حدیث کل طویل احمق
کل مسکر حرام حدیث لذبت النجوم
برب الکعبة حدیث کرامت اولیاء
حق معقول کلام الملوك ملوك
الکلام قوله کلام العلماء کالملح
في الطعام آیة کل مختال فخور آیة

كل مغار ثم آية كل شيء هالك حديث كل
يوم بترا كمثل الحمار لم يحملوها الا اصغار
معلوم كسور مغلوب الصول على الكلب خبر
كل موجب اخوته حا
حقاله عار سى لكافر وفي

کلمه حق برزبان جاریست مصر کارساز ما نگار
کارها کارها ور کار از ما مثل کاریکه نکو شد
ناکوشد مصر کت حسب الله مثل کرده پشیمان نا
کرده ها از جان مثل کرده ها خویش اندیشی مثل که کردکم
نیافت

نیافت مثل کی امدی کی سپریشاری

مثل کوه کندن کاه براوردن مثل

کالدی بد برنشن خاوند مثل کیر علکس حه

حقنه حه بیدار مثل کیرکسی کس کسی

جان بابا مثل کجا الدر کجا ور اتنی مثل

کافر همه کس را بکیش خود پندارد

مصرعه دو چهار تمثیلیه مصرعه لب کال لین که

خر نیز جهان شوی مثل کرا دماغ که از لوی

یار برخیزد مصرع کس نگوید که دوغ من

ترش است مصرع که نتوان بست نور در خانه

خفت مصرع ملوخ اندر پای اسپ تکست ا

مصرع کس نخارد پشت ما جز ناخن انگشت ما مصرع

کشتنی و سوختنی لایق گردن زدنی مصرع

کانرا که خبر شد خبرش باز نیامد مثل

کار درودگر از بوزینه راست نیاید اشعار

کریمان را بدست اندر درم نیست خداوندان

نعمت را

لغت را الزم عربیت کودک کو بعقل پیر
بود یا نزد اهل خرد کبیر بود در جوانی پیر
کمان سخت باید کانداز جیت را که درست
کشیدن نیاید درست کس نیاموخت
علم تیر از من که مرا عاقبت نشانه نکرد
کاشمری لکاشمری شوت کاشمریکه
من خلاص شوم نشدم جنس با مجنس
پرواز کبوتر با کبوتر باز با باز

کس نیابد در دولت تنگدستی ما که گنج

بے قماشیست بند رشته ما که صد ارجود

گرک کسی ما مصرع که بشنود یا بشنود گفتگوے میلیم

کشتی درجهان ملاح درگرداب مصرع که افتاب

در خیر دولت طالار زبان داد مصرع کرم تومار اکرد گستاخ ما

مع ابتدا الكاف العربی

گویم مسلسل و گر بلادیم مسلسل مصرع برات

باران دیده مصرع کاو کاهی ماهی ماهی

مجلس

68

عیش ها همیش مثل کوشت خوردان سک

مثل کردن از جو باریک تر مثل گربه لش

روز زوال مثل لعاس نمس لس از اسب مش

ابلق ها مثل کردوی زیت لعیب پیر ایر ودی

مثل گربه کردن راه دل خوش می باید مثل

کل چاه حرف چاه مثل گذشته را

صلوات مثل گر بدولت رسیست

نارو می مرو می مفرطه و اشتغاله مثل مفرطه گران است

گدا اگر تواضع کند خوی اوست
گردن از طمع بلند بود
گر ضرورت شود روا باشد گل بگاه باده
در بیدار ... گوساله ها پیر شود
گاو شد گاه باشد که کودک نادان
بغلط بر هدف زند تیری گر تو قرآن بدین نمط
خوانی ببری رونق مسلمانی گر رهی را
دوری نه بندهٔ ... که به سبب

در کرمانی

در کروس موش || لیک موش است در وصاف

پلنگ شعر گربه مسکین اگر پر داشتی || تخم

گنجشک از جهان بر داشتی شعر گر و نام پدر چه

میگروی || پدر خویش باش گر مردی شعر گرچه این

ملکتست و این جولان || کار طفلان تمام خواهد شد شعر

گندم اگر بهم نرسد خس غنیمت است || ازبی قوت شهوت خوک خس غنیمت است

حقا که بنده [illegible]

لکنار لکیا مصرع کل ناہیں پڑی بن تو کل پڑہوں مصرع

ڈکنوڈری چوٹ کافی مصرع جارا بہاہیں لکنارن کسوفی چوڑ

ستکار کلاں جلا عیاں پیر ڈا کاند عری کتا مصرع ہنیت جڑے

مصرع کتانی کالن ہوں جوہ ملی لکنوڈی مصرع

کر لہہ مصرع نام سہاگن دہن بات پوچھی نہ لسٹہ

کہاہی ابعہ جوڈا چوٹ ناحق چای تماشے چھوڑ

سب کاجل مصرع حاضر میوزی جوہ کامی مصرع

کر ڈرتو ڈر تکر مصرع سہانت ہلاس جیتو ہی دیت کوئی

تو درڈ

نکر تو وڑ مثل کر نہیں تو وڑ نہیں مثل کبہو

نکا نڈو رن جرنا کبہو نہ باجی ہم مثل کسے

کئے جو رو بڑو الکا سما ار [illegible] شناخت [illegible]

کہ کبہو می امر کلاری مثل کل شی قدیر کی صورت

جسم میں وبلکی فقیر کی صورت سو کیوں لعالم تمام

ہووے تباہ [illegible] منصے اوسکی جہان سے او [illegible]

[illegible] کثرت کری بحیرت مری ادبی جریا

یہہ ریت [illegible] کن سکیہ پایو اوسی سلکی پر چولیے

کی ہیبت مثل حلیہ کا لییا لیا ہر اے اجکا لییا ویہوائی

شعر کہ شوہی تو میں ہار عیب ہی ہا کہ اوسکا خدا عالم الغیب ہے

مثل کر جاوی میں نجھ والہ پکڑ آ جاوے اٹھی والہ

کالا منہ کر جب و کیلا ریا تب لاکن بجے ادی بابا

مع ... شدہ ... غیر

گنوار کا نونکا پار مثل گنوار کی اگی بل بی جوار ہے

گنوار سے یا نا سو دیوانہ مثل کامی نہ بجاوی یاد

یار پیار

63

پاو رہتا ہی مثل گڑ مسے مری تو رہی کیون نہ پچی

مثل گڑ گوڑ و رہی چیلا شکر ہوا مثل گو رہر ہوا

میٹھا ہی کوی کھانا ہی مثل گڑ بہرا انسیا بہ یے

لیکھا نا و کلی کا مثل کانڈ میں لیہ نہیں کو ویہی مہمان

کانڈو ہاتہی مینی فوج لو مار دیہے مثل گدہوں سل جالی تو بیل لیو لی خرید کی

مثل کدہی کا کہا یا لیت نہ نینا پ کا مثل گدہی گو نہی میں ہن ہوگا کو دہو ہا

فرج لکاف

کہر میں ادہی تو نے کاندہا ت دروازہ ہوی

مثل گہر کی مرغی دال برابر ہوریگا گڑ میٹھا مثل کہیل
بجانے مرغیکا اوڑانی لاگا باڑ مثل کہیل کا کہیل
ایکہ کہاتی میں مثل کہتا ہی مین بہاتا بیٹھے جک
بہاتا مثل کہتا ہی او کو رہی جا رہی اولاک
جاہی مثل کہوڑی کہوڑ لڑین جو جی کا
زین ٹوٹی مثل کہوڑا کہر جو الہنجا کس مثل
لڈا کوڑا بادشاہ برابر مثل گنتہ کہا ہی
میٹہیکی لالچ مثل کہر جاہی یار ہی لڑکی
نے ہٹ

64

نی دھٹ بجای مثل لہر یکی یکی وسمت سما تہہ

مثل ہیبت کی کی کسینے مثل لہای مردورے

ڈانڈ سرابر گاو بجاو میان کے لولو نی کن

گاندڑو باندے اپنے نے فوج کو سونڈھاری

فصل لازم مشتغل ہے فعالہ فارسیے مصدری

مثالہ اعتقاد جلالم

لا تقنطو من الرحمت الله مثل لا تحرکت

ذرّة الا باذن الله لا خير في

عبيدي اه ايا ربيت قيه اه لا شريك

له قوله لا ملك الا ب~~الحال الدعا~~ بالرجال

لا رجال الا بالمال سبيل لكل فرعون

موسى امين لعنت الله على الظالمين

لعنت الله على الكاذبين امين

لعنت الله على داخل الذنب لعنت الله

الا بالله
على خارج الذنب امين لا حول ولا قوة

اه لبيك

آیه لیبک بیده یک حد لریوزت وله یورت

آیه اثم قلبه یکتمها ومن الشهادة ولا تکتموا

لولاک لما خلقت الافلاک

[illegible] عارسم [illegible]

لیلی را بچشم مجنون باید دید مثل

لعنت بکار شیطان مثل لا حیایی

بتر از بیماری مثل لنگی زیر و

لنگی بالا مثل غم دیدی غم

کاللّه شعر لاجرم مرد عارف و کامل

نه نهد بر حیات دنیا دل

از حیات یار خود را بجد آسوده باشد

قال النجم انشا بلادم

سنه

لشکری اعدا تیر کش تیر تکلیه تقعید تقعید فی سیر

لشکریلن

مثل لسکر میں اونٹ بدنام مثل

لیتا مری کہ دیتا مثل الٹا ہاتھ تو بھی

سو اڈا لیکھا مثل لنگوٹی میں پھاگ کھیلتے

ہاکن مثل لکھاین پڑھاین مثل

مونڈ لگیا سر ہو نکا تب دیکھا مینہ کا دل

جلا کسنے دیکھا مثل لڈو لا دیتا

کانڈو لاڈو کی بیٹھے جیباک مثل

لاٹھی کے بل بندر ناچے مثل لمونگا

سپاہی نام سردار کا قمچی بار ہ نام تلوار کا

عشق لینا دینا ہو اجیل ہو حیا عشق

نسیم عار سیم

عرمی

مثل محمل صالحی فلنفہ من سباہو

فعلیا

فعليها ايه ما علينا الا البلاغ قوله

من عرف نفسه فقد عرف ربه

حديث من حفر بيرا لاخ المؤمن

فوقع بها حديث من جد وجد قوله

من صنف قد استهدف

حديث من تعلم حرفا فهو مولاه ايه

مناع للخير معتد اثيم قوله متاع الدنيا

قليل ايه من تبع قوم فهو منهم حديث

من صحبت صحبک الله من عالم فقد لعز

آیت موتوا قبل ان تموتوا آیت

آیت من یشفع عنده الا باذنه

ما ارسلناک الا رحمة للعالمین

مقام فارسی تعلیم

مجید مقام قبول نیست عقل ما بخبیر شما

لسه رحمت عشق هر که را گیرد تا به نب راضی

بود

شود مثل مشتی که بعد از جنگ یاد آید

بر کله خود باید زد مثل مرده بدست زنده

مثل مرمی بیمار مرلعبه بجود مثل مالک

عرب بیش مثل مال مفت دل بیرحم مثل

مشتی نمونه از خروار مثل من آنم که من دانم

مثل باده بجز تعفن نمی ریزد مثل مفت

کرم در اساس مثل عنقرا که لعنت مثل

هر که انبوه حشینه دارد مثل مار گزیده

از رو پشیمان شود مثل محنت برباد کنده بردم

مهمان را با فضولی چه کار مثل مرد فضولی موقوف

مردمان حقیره را اعتبار نکنند مصرع شعرا مصرع

ما را چه ازین قصه که گاو آمد و خر رفت مصرع

میراث پدر خواهی علم پدر آموز مصرع نخست

درون خانه چه کار مصرع مرا به خیر تو امید نیست

شر مرسان مصرع مال حرام بود براه حرام

رفت مصرع مرغ زیرک چون بدام افتد

تحمل بایدش

69

تحمل بایدش مصرع مردیت بازغای آهی

زن کس مصرع من خوب می‌شناسم ایرا

هر دغا با او مصرع هر امان ده کفچه بر سر بزنان

مرد چون پیر شود حرص جوان میگردد شعر

منعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست

هر جا که رفت خیمه زد و بارگاه ساخت مصرع تا کار

خویش را بخداوند کارساز ما سپرده ایم تا کرم

او چه داند مصرع من در چه خیالیم و فلک

درچه خیال کاریله خدا کرد فلک چه مجال

شعر مشکلی نیست که آسان نشود

مرد باید که هراسان نشود شعر میان عاشق و

معشوق رمزی است کاتبان را

خبر نیست شعر ملحد گرسنه در خانه خالی

بر خوان عقل باور نکند کز [illegible] اندیشد

شعر مرد آنست که مرد را گاید ورنه

گاییدن زنان سهل است شعر مکن تکیه بر عمر نا

پایدار

پایدار ۱۱ مباش ازبازی روزگار قطعه لطیفه

نثر مشک آنست خود ببوید نه که عطار گوید ۱۱

شعر موی مشکون چشم ازرق رنگ زرد آ۱

انچنان کس بالیسی یاری نگرد مثل مزدور خوش

کند کار بیش

مقاله ۳ هندیے ابجیم

ہاتھ بڑائی جس چاہی تس دئی

مغل من مین شیخ ... مغل مین اتهین مغل

مردوری نام کو نامردوری نان کو مغل مرده

دوزخ مین جای یا ... مین حلوا مانڈی

سب کام مغل هوی پر سو دری مغل هو گا دنیا

کرم کنڈ هیا مغل من چاهی کهورا چڑهی کان

ترنک نه یاری دیتی مغل هو نه پر مجانی

پیتیه حجی کانڈ مرافی مغل جهگو نگری پیو کی لدیی

ڈهیلی پهورنی کو بهت هی مغل من بهای

هنڈیا بهدی

منڈیا ہلادئی مصل من جنکا اٹھوتی لنگا

مصل من مین بسے وہی سینے مین ہوبسے

مصل جو نہ چلی ستر بلا اٹلی مصل جو نہ

جہنبائی کانڈ دکہائی مصل مچہلی بے

جہانت جہینگا مصل میڈی کہدسے اگ

لائی نام رکہا بہسندر مصل ماعون کیے

کامین بالا بہا نجہ انند انند اٹہری مصل

ماناکے کسبے کو معاملہ کسوٹی ہی

مثل مرزا مجہے معاف کرو مایں مرا لرکا

مایں موتوں مثل مونڈ منڈاتی

پیٹہہ بڑی مثل مینڈکی کو بہی

اب زکام ہوا مثل میا لہ

نی ٹٹو کی ہاڑ سے لہو کی مثل موی

ہاتہی کی بڑی بڑی دانت مثل

موی کہیا برہمن کی ناون مثل

مینڈراج باہنہ کہی کی لاج مثل

مانگ دیوا

72

مثل مانگے اسی ان مہرا جون جیسے راجو کو راج دیا مثل

چار دن کٹہنا پہوٹے آنکہہ مثل میں میچ لگنا

دیکہہ جب ند یکہا ہو نواب دیکہہ مثل میان کی کا

دیکہا میان جرکتا رہا کہا مثل عدان کے جو بتی منا کا کر

منہ کا میان کہا نتو کر عدان کے کا ند

فصل نون حقا له فارسی

حقا له اول عربی

نصر من الله فتح قریب ایت

نفحت من الروحي قوله نعوذ بالله من

غضب الحليم حديث نعلين تحت عينين

نقده حبة قرضه فضحته

مقاله [illegible] فارسی مضمون

نیم حکیم خطره جان نیم ملا خطره ایمان

مثل نیکی کن در دریا انداز مثل

نوبت باستخوان رسید مثل نرم چوب را
کرم میخاید

کرم می خاید مثل نخود خورد و نه بلبس

دید کند شود پیش نمک نهد مثل نعل کور

که خر بیا شد مثل نمک بر جراحت پاشیدن

مثل نقد را با صد نسیه نداشتن مثل

نیکی نیکی است و راه بدی بد راه مثل نقد را

که هشت مصرع و اشعار مصرع بازت یکشنبم

که باز بینی مصرع نمک خورد و نمکدان را

شکستند مصرع هیچ روید از تخم بد بار نیک

مصرع نه هر سر سزاوار باشد بتاج مصرع

نه هر بازوی شاطر زند بر هدف مصرع نه هر کس

سزاوار باشد بصدر مصرع نه دولت بر

ناتوان بزور کرد مصرع نه عنقا را کسی

دیدست و بیند اشعار نوشتست بر

گور بهرام گور بیت که دولت کرم به زبازوی

زور مصرع ناسزای برآید چو بینی نجیب بار

عاقلان تسلیم کردند اختیار شعر نیکوی با

بدان کرکی

٧٩

بدان کردن چنانست که بد کردن
بجای نیکمردان هنر جای مراتب
توان تا خاتی که جاها سیر باید اند خلقی
بچندان بخور کز دهانت براید
بچندان که از ضعف جانت براید شاه
عمر بوده تا اسی خوش صحبت مدام لعبت امدید یار
لصحبت ما مرا چندانکه خواهی بخواهی
شش از رنگ سیاهی فی دلک بیایر

دارم // فی طاقت انتظار دارم سو با خدا در کشتی

ما کر بسیار تو مشناس // با خدا دارم چار را با خدا در

کا زیت سو بیش کردم نه زر

یی کی است // اقتضای طبیعتش

زنیت سو نیم بامی کر جو به درد

خدای // ندل دردیش از کشد

نیم دکر سو تا نجیب شد نام هر میوه

نه مثل رسیده است تا هر میوه مدام است خوبان

و حالی جوان

وفائے چون ندانیم ما مثل نیم خوردہ سگ سگ را باید

مثل نیای رفتش بجای ماندن مثل نیاید

ہمیں جز و ناکردہ کار مثل نشاید شب گور در خانہ جفت

مثل نقصان حمایہ شماتت ہمسایہ مثل نیستے

و نا جز خود داری

بندے

نہ پیر ہوں نہ شہید ہو ہلی بلکہ ٹے ہو حیا یہ مثل

گوئی روز نے کلی پڑی مثل کا تسلہ

مثل ناچ نجانی انگن ٹیڑھا مثل نائی جی بال الٹنے

جرمان جی آگی آتی ہین مثل نلٹا بالکا ٹھوٹھا

بشنے مثل ننگی ہلی پابل میں پالنس مثل ننگلی

دیکھ چوڑا اس اگی مثل ننگلی کیا نہاہی

کیا نچوڑہی مثل ننگا خدا سے چنگا مثل

ننھے نادان جیسے پرچھدام مثل نادان

دوست سے دانا دشمن بہلا مثل نادان کی

دوستی جی کا زیان مثل ناکر ساس سر اپنا پان تیری

تیری دی جاپیاں مثل دو

مثل في جواني ماڳجهه ڏهيلار مثل

في نانئون بانس کي نهر في مثل نيا

دهوڻي ٻنڌ هر ميں کلف مثل نه مڙهي

نما نجهه جهوڙي مثل نه توکون نموٽوله

لڳا بهاڙ ماين جهونکون مثل ناحق

هتوٽ ڄلار نه لهائي کر ڪيه جهور

تماشي جائي مثل في نود ام ييراقي

جهدام مثل نکردهي نهدي تا ٺيڙ تل بهيا

نوبت بجاودين جهابذ جهل والله [illegible] نابغه

عمل ناج نجامي انگلن تتر احمل نازك بهدر ماوين زهر

نيسي [illegible] حب

عقل ماجي جور بلرا جابي نامي ساه هوكاي كهداي عمل [illegible]

كول نامه [illegible] عمل ناي حرات سپهر تنها كر عقل نامي نور [illegible]

ناي كيتي مبارك سرچند اسرار عمل [illegible]

فصل واو [illegible] عارسي [illegible]

[illegible] عربي [illegible] بواو

وقنا ربنا عذاب النار وحده لا شريك

له اية وذكروني واذكركم واشكروني وشاكركم

١٦

حدیث ولد الحلال تشابه بالعم والخال حدیث

ولد الحرام تشابه بالابواه

والله عالم الغیب

[illegible] فارسی بواو

داهم [illegible] می شناسند مثل

وازمردان خالی نباشد مثل واما

خلائق است [illegible] واشعار [illegible]

وان قدح بشکست وان ساقی نماند

وزیری چنین شهریاری چنان // جهان

چون نگیرد قراری چنان // وقت ضرورت

چو نماند گریز // دست بگیرد سر شمشیر تیز

وقت خوش چون رود رفت

کسی // باز آید بدست یا نیاید // وگر بینیم که

نابینا و چاه است // دگر خاموش بنشینیم گناه است

وگر تیغ عالم بجنبد ز جا // نبرد رگی تا نخواهد

خدا

18

خند وقت از دست رفته تیر از کمان جسته قضا ملیت اعوو بدلرد

وهمین مثل وای گور تنها گور

هندیه

وهم کی جا ... کی پاس بهی نهین

مثل وہی تابہیں لشکری ہیں بیدر سپیر مثل واہی بات ہیجو اہی

مثل وقت پڑی جی باور ہوئی کو پیری کو

بیت مثل وہ دن گئے جو خلیل خان فاختہ اڑاتے تھے

فصل ہاے ہوز مشتمل بر امثال عربی فارسی کے

امثال عربی بائے ہوز

ہذا قوم جاہل لضعف لب لضعف سے

بدر سا ٨١

۱۹

هب لی من لدنک ولیا هیئا مریا

هو الاول هو الاخر هو الظاهر

هو الباطن ایه هو علی کل شیٔ قدیر

فارسی

همت مردان مدد مثل هم خرما هم ثواب

هرچه بر خود نه پسندی بدیگری مپسند

هرکس بخیال خویش خبطی دارد

همون اکس در کانه هر کاری

هر مردی مثل هر کسی مصلحت خویش

نکو داند مثل هر نادان بکار خود هوشیار

مثل هر که دست از جان بشوید هر چه در دل آید بگوید

مثل هر عیب که سلطان بپسندد هنر است مثل

هر فرعونی را [illegible] مثل هیچ آفت نرسد

گوشه تنهایی را مصرع و اشعار مصرع

هر قوم را هست دینی و قبله گاهی مصرع

هر که خدمت کرد او مخدوم شد مصرع هر که شمشیر زند

سکه بنامش کی

سکه بنامش خوانند هنر بکجا رنیاید

چو صحبت بد باشد هر کسی الهر کاری

ساخته هنر زاده می‌باید هنر چون بود

هم لعل بدست اید و هم یار هنر بحد هر گلی

رنگ خوش بوی دلبرت هم خواهی

هم دنیای دون این جمال و کمال رخ خوبان

بهره اگر شتاب کند بهره توئیست دلی

بر لب چشمه که حل التوته نیست هر که امید

عمارت بود ماحصل رونق مینال آید بکری بر درخت

هرکه با فولاد بازو پنجه کرد ساعد مسکین

خود را رنجه کرد هرکه عیب دگران پیش تو

آورد و شمرد بیگمان عیب تو پیش دگران

خواهد برد هزار غوطه خوردم در [illegible]

نمی شنید سزای بخت من این گناه [illegible]

هرکجا چشمه بود شیرین مردم و مرغ و مور گرد

آیند هر آنکس که یزدان پرستی
کند

کند تا هر او از روی ادب مستی کند شعر

هر انکه را د بنا چار بایدش نوشید تا

زجام دهر می کل من علیها فان ع هر چه

نصیب سه نه کم میرسد تا کر نستانی به ستم

میرسد شعر هر انکه تخم بدی کشت و چشم

نیکی داشت تا دماغ بیهوده پخت و خیال

باطل بست قطعه هر بلای کز اسمان اید اگر چه

باد بکری قضا باشد بر زمین نارسیده میکوید تا خانه

انوری گیا باشد مثل ہر کہ ور کان نمک رفت نمک شد

شعر ہر گیاہی کہ از زمین روید [illegible] از سر یک

میگوید مثل ہیبت حق است و ہیبت مخلوق نیست

مثل ہنوز روز اول مثل ہنوز دہلی دور

مثل ہمچو عیسی دیگری نیست مثل ہمین میدان ہمین چوگان ہمین گوی

ہنوز شد [illegible] تعالی

ہر کون بچی لسو ہر کا ہوئی مثل ہر چیسی

کوتیا مثل ناتہ نموتی ہل بلاتی اوتی مثل ہالہ لیلا

کمال نتو

کان تو سلہ کوں سنتے نہ مثل ہاتہوں

مہندی پانوں مہندی ہے آپنا لچھن

اورن دیں دیس مثل ہاتہی کی پانو کہں

سب کا پانوں مثل ہاتہی پہری کا نوں

کانوں جسکا ہاتہی اوسکا پانوں مثل

ہنسنے کہر بستے مثل ھنسیئی دور رود سے

ناہ مثل ہزار نعمت ایک تندرستی

ہلا و نڈو لا دمی کان بٹہی کمبلا و مثل

مصرع ہماری سے پوچہو توہ کن کے

تو دیکہن جانی مصل ہو دون ہار ہری کی

جن کنے بات مثل ہاتہہ لگن گوار سے

کیا مثل ہاتہی بات سے پائی اور

ہاتی ہاتہی پانون مصل ہرکی ہاتہہ

ننداہ مصل ہیی کیا رکی یہ ہاہو کی مصل

ہاتہی یہ چڑہ کی کیا بانس یہ چڑہتا ہئی

شعر ہان جس دم تلک ہین لب کہوی

وبر یر

83

تھیر پڑ کیوں نا ویں اب کوئی مثل ہووے نا

بار ہر یکی کی چلنے پات مثل باری بیوپار لے جا کیا ری

مثل ہاتھے اوین گھوڑی جاوں اونٹ بچاری [illegible]

مثل با و سما لله [illegible] وارسع

فعالم [illegible] ہے اسدا کما نیه

یرزق من یشاء بغیر حساب ایة

آیه یهدی من یشاء و یضل من یشاء

مقوله یوم جدید طرز جدید صفت

بهادریه و لا یبتدی کیا عنه آیه

یحکم ما یرید مالتش و آیت لیعمل

الله مالتش و آیه یامر بالعدل و الاحسان.

حعالکم ابتدا دارسی به تکتانیه

هاک گز دو خاخته مثل بیک انار

حیدیلار

84

وحد بسیار مثل یک سر هزار سودا

مثل یک در گیر محکم گیر مثل

یک نشد دو شد مثل یکی را

بگیر و بگریزا دعوی کن مثل با رفیق

صحبت باقی مثل یار اهل بیت

معامله سهل است مثل یار شاطرم

نبار خاطر مثل یار جفا کار بگذر

مثل یا تخته تابوت یا تخته تخت مثل

یا بنر یا بهای بنر [illegible] یا باین
شوره شوری یا باین نمی نمکی
یا یکشب یا [illegible] [illegible] [illegible] واسعار
دانه ده یار قفص ازاد کن
یا آفتاب روی یار قربه [illegible]
آفتابی [illegible] یک ذره ازدی
بتال کوه حسرت است [illegible] یا کیسا
یا بمزه صد عالم اشنا لست [illegible] یک
لقمه

لقمه بگاهی به شتر ز مرغ و ماهی شعر
نظم یار در خانه و ما گرد جهان
میگردم // آب در کوزه و تشنه
دهان میگردم شعر یکی میرود و دیگر
آید بجا // جهان را نماند یکی لیک
شعر یوسف کجا و چاه کجا
پیرهن کجا // ساقی کجا پیاله کجا
انجمن کجا شعر یکی عرض چه دارم اگر

گوزنی ها وکر خویشتن بنماید فرا خویشتن بس

یک بار اینها بندان دو رسم دوستان کی مانند عیش دو بوستان

عالم بندی ایک امداد به مخانه

یاران جوری نه سیران قوغا یاری حسن

یاری

مثل بارکی یاربسے کام بارکی
فعلوں نے کیا کام ل یا بہنیا
بہنسے میں یا قصائی کی کھونٹے
میں مثل یا اکل وہ لکا ڈو تائیں کہ
جنہیں چاہ نکلے مثل یا اب کی
یہہ عداوتاں کہ دل سے آہ نکلی
مثل یہہ دولت کسو پاس
رہتے نہیں ۱۱ سدان ناوجا عمد

کی بستے تہاں سو یہہ دنیا دو

رنگی حکاره سرای کہاں خوب خوبان

کہاں نای نای مغل یہاں ملک معیشت ہی

دہاں ملک معمار سو دکی حرفی ثبت یہاں ہی نو ہاں ہی

تمت تمام شد کتاب شمع محفل تصنیف وحید محمود

87

اشتعین بروبیت عرف مرزا بشو جهت تفریح طبع

گوستنین بروبیت ماسٹر مرزا جهونی صاحب بخط خام

احقر عبد الرزاق اعظمی ساکن قصبه دلوی بتاریخ

بست هشتم ماه رجب یوم یکشنبه ۱۲۵۴ هجری

مطابق ۱۸۳۸ عیسوی ط ط ط ط ط ط

[illegible]

خدایا بحق تو این نامه را   نویسنده خواننده گوینده را

